

ความกลมกลืนอันเกิดจาก ย็อง ในพิธีกรรมทางศาสนาของชาวอ่าซ่า The Harmony Arising from Zanr in Akha Religious Rituals

ก้องชา เศวตกรณ์
Gongcha Sawettaphorn

วารสารโพธิวิจัย
ปีที่ 2 ฉบับที่ 2 ก.ค. - ธ.ค. 2561

ความกลมกลืนอันเกิดจาก ย็อง ในพิธีกรรมทางศาสนาของชาวอ่าซ่า¹

The Harmony Arising from Zanr in Akha Religious Rituals

ก้องชา เศวตภรณ์

Gongcha Sawettaphorn

บทคัดย่อ

บทความเรื่อง “ความกลมกลืนอันเกิดจาก ย็อง ในพิธีกรรมทางศาสนาของชาวอ่าซ่า” เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่อง “รูปแบบและการให้ความหมายในการประกอบพิธีของชาวอ่าซ่าหมู่บ้านแสนสุข ตำบลศรีค้ำ อำเภอมะนัง จังหวัดเชียงราย” ซึ่งเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพที่มีวัตถุประสงค์เพื่อแสดงถึงรูปแบบและความหมายในการทำพิธีกรรมทางศาสนาของชาวอ่าซ่าชุมชนแสนสุข โดยทำการเก็บข้อมูลเพื่อศึกษาวิจัยจากชาวบ้าน 3 กลุ่มตัวอย่าง คือ ชาวอ่าซ่าที่นับถือลัทธิวิญญาณนิยม, ชาวอ่าซ่าที่นับถือศาสนาคริสต์และชาวอ่าซ่าที่นับถือศาสนาพุทธ เพื่อนำมาจัดแบ่งรูปแบบการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา

ผลการศึกษาวิจัยพบว่าสามารถแบ่งรูปแบบการประกอบพิธีกรรมได้ 3 รูปแบบ คือ (1) รูปแบบการประกอบพิธีกรรมของอ่าซ่าลัทธิวิญญาณนิยม (2) รูปแบบการประกอบพิธีกรรมของอ่าซ่าคริสต์ (3) รูปแบบการประกอบพิธีกรรมของอ่าซ่าพุทธ แต่ภายใต้ความแตกต่างเรื่องรูปแบบการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาของชาวอ่าซ่าในแต่ละกลุ่มนั้น พบว่าชาวบ้านได้มีการนำ อ่าซ่าย็อง มาใช้เป็นองค์ประกอบส่วน

1 บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศึกษา มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง เรื่อง รูปแบบและการให้ความหมายในการประกอบพิธีกรรมของชาวอ่าซ่าหมู่บ้านแสนสุข ตำบลศรีค้ำ อำเภอมะนัง จังหวัดเชียงราย

หนึ่งในการทำพิธีกรรมประเภทต่างๆ เพื่อสร้างความสัมพันธ์อันกลมกลืนในเชิงบวกขึ้น โดยนำสัญลักษณ์บางอย่างของความเป็นอาข่าที่มีอยู่ใน ย็อง มาร้อยเรียงความสัมพันธ์ ความรู้สึก และจิตสำนึกของชาวอาข่าในชุมชนแสนสุขให้มีอารมณ์ร่วมและเข้าไปถึงสายใยสัมพันธ์ที่มีอยู่ในความเป็นชาติพันธุ์อาข่า

คำสำคัญ: อาข่า/ย็อง/อาข่านับถือลัทธิวิญญาณนิยม/ชุมชนบ้านแสนสุข

Abstract

This article is drawn from one section of master's thesis entitled, "The forms and meanings of the ritual practices of the Akha community in Saensuk Village, Srikam Sub - district, Maechan District, Chiangrai Province". The research for thesis was qualitative in nature and focused on highlighting the forms and meanings of the religious rituals of the Akha community of Saensuk Village. In terms of religious rituals the community of Saensuk can be divided into three groups: 1) Animists, 2) Christians, and 3) Buddhists. In spite of these differences, however, It is found that the villagers are employing Aqkaq Zanr as an element in carrying out various kinds of rituals in order to promote harmony within the larger community. They are doing this by using certain symbols of Akha - ness to create relationships, feelings and a consciousness among villagers in order to promote an overall atmosphere of unity that ties into the web of relations underlying Akha ethnicity.

Keywords: The Akha, Zanr, Animist Akha

บทนำ

ในอดีตนั้น อาข่าคือกลุ่มชนที่เป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรโลโล (lo lo) ซึ่งกระจายตัวอยู่ระหว่างทิเบต เหนือและยูนนานตอนใต้ ต่อมาได้กระจัดกระจายตัวอยู่ตามแนวชายแดนระหว่างแม่น้ำดำในเวียดนามจนถึงแม่น้ำสาละวินในพม่า แหล่ง

ที่มีการกระจุกตัวมากที่สุด คือ แคว้นสิบสองปันนาในมณฑลยูนนานของประเทศจีน เชียงตุงในพม่า ลาว และไทย² ภาษาอาข่าได้ถูกจัดไว้ในตระกูลภาษาจีน - ทิเบต (Simo - Tibetan) สาขาทิเบต - พม่า (Tibeto - Burman)³ มีการคาดเดาว่ามีจำนวนประชากรชาวอาข่าในประเทศจีนราว 270,000 คน ในพม่า 250,000 - 300,000 คน ในลาว 90,000 คน ในเวียดนาม 3,000 - 5,000 คน และประเทศไทยจำนวน 80,000 คน⁴

ส่วนเรื่องราวของชาวอาข่าในประเทศไทยนั้น พบข้อมูลว่าอาข่าจำนวนหนึ่งเลือกที่จะอพยพเข้าสู่ดินแดนไทยช่วงพื้นที่ชายแดนติดกับพม่า สันนิษฐานว่าชุมชนอาข่าแห่งแรกในประเทศไทยเกิดขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2466 บริเวณชายแดนไทยพม่า คือ ชุมชนพญาไพรเก่า บ้างก็ว่าเกิดขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2444 ซึ่งเป็นช่วงที่อาข่าหนีความวุ่นวายในมณฑลยูนนานจากประเทศจีน เข้ามาสู่ประเทศพม่าในเขตรัฐฉาน โดยกลุ่มที่ข้ามมาสู่ไทยในช่วงแรกส่วนใหญ่เป็นอุโละอาข่า (uqlor aqkaq) ในกลุ่มตระกูลเงี้ยว (dzoeqbaw) และมาเยอะ (mavez) มาจนกระทั่งประมาณหลังคริสต์ทศวรรษ 1950 จึงมีโละมีอาข่า (lawmir aqkaq) จากพม่าอพยพเข้ามาสมทบมากขึ้น ในช่วงเดียวกันนี้มีอาข่าจำนวนหนึ่งอพยพมาจากจีนเข้ามาไทย ซึ่งรวมทั้งอาข่าอีกพวกหนึ่งที่เป็นที่รู้จักกันในนามของผามิอาข่า (paqmir aqkaq) หรืออุเบียอาข่า (uqbyaq aqkaq) โดยส่วนใหญ่เป็นพวกตระกูลหม่อโป๊ะ (mawqpov) นอกจากอาข่า 3 กลุ่มหลักนี้แล้วยังมีอาข่ากลุ่มย่อยอื่นๆ ประมาณ 5 กลุ่มในไทยคือเปี้ย (pyavq) หนาค้า (naqkar) อุพี (uqpi) อาเค้อ (arker) และอาจ้อ (ajawr)⁵

2 ไพโรจน์ คงทวีศักดิ์. (2551). อาข่าในท่าบ่อซำร์ ความเป็นชาติพันธุ์บนเส้นทางการค้า. ใน ยศ สันตสมบัติ (บรรณาธิการ) **อำนาจ พื้นที่ และอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์: การเมืองวัฒนธรรมของรัฐบาลในสังคมไทย**. กรุงเทพฯ : ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน). หน้า 226 - 228

3 ปันดดา บุญยสารน้อย และหมี่อู่ม เซอมีอ. (2547). **อาข่า: หลากหลายชีวิตจากขุนเขาสู่เมือง**. เชียงใหม่ : สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. หน้า 17 - 18

4 Jianhua "Ayoe" Wang. (2011). **The Diaspora of Jadae State: A Brief History of the Akha in Zomia.N.P.:** n.p. pp.28 - 29

5 ไพโรจน์ คงทวีศักดิ์. (2554). **อาข่าในท่าบ่อซำร์ การค้ากับความเป็นชาติพันธุ์**. เชียงใหม่. คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. หน้า 54 - 55

สังคมอำเภอแบบดั้งเดิมมีความเคร่งครัดในเรื่องความเชื่อและการนับถือบรรพบุรุษ โดยเฉพาะผู้ชายอำเภอซึ่งมีหน้าที่ในการสืบเชื้อสายตระกูลฝ่ายบิดา เพราะการนับลำดับความเป็นเครือญาติในสังคมอำเภอเป็นองค์ประกอบที่สำคัญทั้งในระดับปัจเจกบุคคล ระดับครอบครัว ระดับชุมชน ไปจนถึงเครือญาติระหว่างชุมชนทั้งที่อยู่ในรัฐชาติเดียวกันและต่างรัฐชาติ ชาวอำเภอมีความเหนียวแน่นในการสืบทอดวัฒนธรรมประเพณีความเชื่อแบบดั้งเดิมไว้ได้เป็นอย่างดีตลอดช่วงเวลาที่ต้องอพยพเคลื่อนย้ายตั้งแต่ครั้งอดีตจนถึงปัจจุบัน

โดยปกติแล้วภายในหนึ่งรอบปี อำเภอมักประกอบพิธีกรรมมากมาย การประกอบพิธีกรรมของคนอำเภอ เป็นเรื่องของการอ่อนน้อมให้เกิดการคุ้มครองจากบรรพชน เป็นเรื่องของการแสดงออกถึงความกตัญญูต่อบุพการีที่ได้ล่วงลับ เพื่อการบูชา ขอขมาต่อธรรมชาติสิ่งแวดล้อมต่างๆ บางพิธีกรรมก็ทำเพื่อการรักษาอาการเจ็บไข้และให้คนในชุมชนอยู่เย็นเป็นสุข ซึ่งสามารถจำแนกการประกอบพิธีกรรมแบบอำเภอได้เป็น 3 ประเภทหลักๆ คือ 1. พิธีกรรมประจำปี 2. พิธีกรรมตามวัฏจักรชีวิตและ 3. พิธีกรรมเกี่ยวกับการรักษาสุขภาพ

พิธีกรรมประจำปีแบบดั้งเดิมของชาวอำเภอในประเทศไทย มีทั้งหมด 21 พิธีกรรม เช่น 1. พิธีเก็บเมล็ดพันธุ์ข้าว “แซ่จี้ ซีเออ” (Caerjir ci - e) 2. พิธีกรรมเผาไฟ “หมี่จ่า เอ่อหมี่ลองเออ” (Miqdzaq keqmir lan - e) 3. พิธีกรรมไขแดง “ซึ่มสี่ซึ่มมี้อ่าแผ่ว” (Khmqxeevq khmqmir aqpoeq) 4. พิธีสร้างประตูปูบ้าน “ล้อคองดูเออ” (Lawrkanq duq - e) ฯลฯ

ส่วนพิธีกรรมตามวัฏจักรชีวิตนั้น โดยทั่วไปแล้วจะพบได้เนื่องในวาระและโอกาสต่างๆ ที่จะเกิดขึ้นตามวัฏจักรชีวิตของพวกเขา ซึ่งโดยส่วนใหญ่แล้วพบว่าจะมีพิธีกรรมหลักต่างๆ ดังต่อไปนี้ 1. พิธีกรรมเกี่ยวกับการเกิด 2. พิธีกรรมการแต่งงาน 3. พิธีกรรมเกี่ยวกับการตาย 4. พิธีกรรมขึ้นบ้านใหม่

แต่พิธีกรรมที่เกี่ยวกับการรักษาสุขภาพนั้น แม้ว่าในปัจจุบันนี้การบริการด้านสาธารณสุขได้เข้าถึงชุมชนของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ และจะมีเส้นทางการคมนาคมที่สะดวกขึ้น ดังนั้นเมื่อเกิดการเจ็บป่วย ชาวบ้านก็มักจะออกไปรักษาที่โรงพยาบาล แต่ชาวอำเภอก็มักจะนิยมการรักษาสุขภาพที่มาจากสาเหตุต่างๆ ด้วยการรักษาด้วย

ยาสมุนไพโร และการประกอบพิธีกรรมเพื่อการรักษาสุขภาพของชาวอ่าข่าแบบดั้งเดิมด้วย การประกอบพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับการรักษาสุขภาพของชาวอ่าข่านั้นมีเยอะแล้ว แต่ว่าเป็นการรักษาสุขภาพที่ขึ้นอยู่กับอาการเจ็บป่วยของคนไข้ ตัวอย่างพิธีการรักษาสุขภาพแบบอ่าข่าดั้งเดิมมีดังนี้ 1. พิธีรักษาคนป่วยที่ไม่ปรากฏอาการ “บูโตะแหะกะจะเออ” (Burdovq naevqkhav cavq - e) 2. พิธีรักษาคนป่วยที่ประสบสิ่งชั่วร้ายแบบธรรมดา “ด้อจะเออ” (Dawr cavq - e) 3. พิธีรักษาคนป่วยที่ประสบสิ่งชั่วร้ายโดยพินา “ดัมด้อไท่เออ” (Dmq dawr tor - e) 4. พิธีเรียกขวัญแบบธรรมดา “ล้าคู้คู้เออ” (Larkur kur - e) เป็นต้น

เนื่องจากสภาวะการเปลี่ยนแปลงจากภายในและภายนอกที่โหมเข้าสู่สังคมอ่าข่า และความเจริญด้านต่างๆ ที่เข้ามาในรูปแบบของการส่งเสริมศึกษา การพัฒนาการโทรคมนาคม เศรษฐกิจ ฯลฯ ล้วนสร้างผลกระทบต่อโครงสร้างสังคมและโครงสร้างทางวัฒนธรรมของชาวอ่าข่า ตัวอย่างสภาวะการณ์การเปลี่ยนแปลงที่สังเกตเห็นได้ชัดเจนกับสังคมอ่าข่าที่อาศัยอยู่ในเมืองไทยตลอดช่วงสามสิบกว่าปีที่ผ่านมานี้ คือ กรณีชาวอ่าข่าในหลายหมู่บ้านได้ละทิ้งระบบความเชื่อแบบลัทธิวิญญาณนิยม (Animism) และปรับรูปแบบการประกอบพิธีกรรมแบบอ่าข่าดั้งเดิม เพื่อเปลี่ยนให้เข้ากับรูปแบบการประกอบพิธีกรรมของศาสนาอื่น เช่น การเปลี่ยนไปนับถือศาสนาพุทธและมีรูปแบบการประกอบพิธีกรรมแบบชาวอ่าข่าที่นับถือศาสนาพุทธ หรือการเปลี่ยนไปนับถือศาสนาคริสต์และปรับเปลี่ยนรูปแบบการประกอบพิธีกรรมให้เป็นแบบชาวอ่าข่าคริสต์ ซึ่งได้ส่งผลกระทบต่อการดำรงอยู่และการสืบทอดความเป็นอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม ประเพณี พิธีกรรม และการดำรงตามวิถีชีวิตของชาวอ่าข่า

ประเด็นการเปลี่ยนศาสนา โดยเฉพาะการเปลี่ยนจากศาสนาดั้งเดิมของกลุ่มพื้นเมือง เป็นที่สนใจของนักวิชาการสาขามานุษยวิทยา ซึ่งตามประเพณีนิยมจะศึกษาชนกลุ่มเล็กๆ ซึ่งเป็นชนกลุ่มน้อยที่อยู่ในประเทศต่างๆ ชนกลุ่มน้อยเหล่านี้แต่เดิมนับถือศาสนาดั้งเดิม มีความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหนือธรรมชาติ การเปลี่ยนแปลงทางศาสนาของชนกลุ่มน้อยเห็นได้ชัด ตั้งแต่ยุคของการล่าอาณานิคม ซึ่งมีการเผยแพร่ศาสนาคริสต์ กันอย่างแพร่หลายในประเทศที่เป็น

อาณานิคม⁶ และเมื่อในปัจจุบันนี้มีการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม หน้าที่บทบาทของศาสนาในสังคมจำเป็นจะต้องปรับ พบว่ามีองค์กรศาสนาหลายองค์กรกำลังปรับตัวเพื่อทำให้ศาสนามีความหมาย ทั้งนี้หลายฝ่ายมองเห็นว่าศาสนากำลังถูกลดความสำคัญลง หน้าที่บทบาทของศาสนากำลังสูญหาย แต่ละองค์กรพยายามแสวงหาความหมายให้กับศาสนาสำนักของตน ทำให้เกิดความหลากหลาย และเป็นกระบวนการที่กำลังดำเนินอยู่อย่างต่อเนื่อง ซึ่งมีผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในด้านอื่นๆ ตามมา ทั้งด้านวิถีชีวิต ความเชื่อ ประเพณี และวัฒนธรรมอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้⁷

แคมเมอร์เลอร์ (Kammerer, 1987) ได้ให้ภาพการปรับเปลี่ยนประเพณีดั้งเดิมที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษของชาวอาข่า ในสถานการณ์ที่พวกเขากำลังเผชิญหน้ากับการท้าทายไม่เฉพาะด้านการอยู่รอดทางวัฒนธรรมของพวกเขา แต่รวมถึงด้านการอยู่รอดทางกายภาพด้วย เขาพบว่าชาวอาข่าโดยเฉพาะพวกผู้อาวุโสในหมู่บ้านที่สืบทอดการปฏิบัติตามประเพณีดั้งเดิมกำลังมีการปรับเปลี่ยนประเพณีดั้งเดิมเหล่านั้นอย่างมีจิตสำนึก เพื่อตอบสนองต่อสถานการณ์ทางเศรษฐกิจที่เลวร้าย และตอบสนองต่อรูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มที่กำลังเปลี่ยนไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งความสัมพันธ์ที่ขยายตัวออกไปภายในชุมชนทั้งในระดับท้องถิ่นไปจนถึงระดับชาติ ดังนั้นโครงสร้างสังคมของชาวอาข่าที่ถูกอิทธิพลของกระแสโลกาภิวัตน์ โจมตีสู่ระบบความคิด วิถีชีวิต ฯลฯ นั้นส่งผลให้ความเชื่อ ประเพณี และการดำรงชีวิตที่เคยยึดถือปฏิบัติในอดีตเกิดการเปลี่ยนแปลงและมีการปรับปรุงตลอดเวลา เพื่อเป็นการปรับให้มีความสอดคล้องและกลมกลืนไปกับสถานการณ์ของโลกสมัยใหม่ในปัจจุบัน⁸

6 ขวัญชีวัน บัวแดง. (2546). การเปลี่ยนศาสนา: ความซับซ้อนของการแสดงตัวตนของคนกะเหรี่ยงทางภาคเหนือของประเทศไทย. ใน ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี (บรรณาธิการ). *อัตลักษณ์ ชาติพันธุ์และความ เป็นชายขอบ*. : ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน). หน้า 174

7 อมรา พงศาพิชญ์. (2537). *วัฒนธรรม ศาสนาและชาติพันธุ์: วิเคราะห์สังคมไทยแนวมานุษยวิทยา*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. หน้า 179

8 Kammerer, Comelia Ann. (1987). "Minority Identity in the mountains of Northern Thailand : The Akha Case." In *Southeast Asian Tribal groups and Ethnic Minorities : Prospects for the Eighties and Beyond*. Cultural Survival Report 22, Cultural survival, Inc. : p. 85 - 96.

อ้างอิงใน สรินยา กิจประยูร. (2541). *การรับคริสต์ศาสนากับการปรับตัวทางวัฒนธรรม: กรณีศึกษา ชุมชนอาข่า อำเภอมะสอย จังหวัดเชียงราย*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนาศักดิ์. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, เชียงใหม่. หน้า 173

สถานการณ์ดังกล่าวนี้ มีความคล้ายคลึงกับสภาวะการณ์การเปลี่ยนแปลงของชาวอำเภอในหมู่บ้านแสนสุข หมู่ที่ 9 ตำบลศรีคำ อำเภอม่วงสามสิบ จังหวัดเซียงราย ที่ชาวบ้านในชุมชนได้มีการปรับรูปแบบการดำรงวิถีชีวิต โดยการผสมผสานวัฒนธรรมชาวอำเภอกับวัฒนธรรมอื่นที่มาจากภายนอก เพื่อก่อให้เกิดความเหมาะสมและสอดคล้องกับวิถีชีวิตตามยุคสมัยใหม่ โดยเฉพาะในช่วงระยะเวลา 30 กว่าปีที่ผ่านมา นั้น พบข้อมูลความเคลื่อนไหวเรื่องการเปลี่ยนแปลงด้านศาสนาอย่างชัดเจน ซึ่งส่งผลกระทบต่อปรับเปลี่ยนรูปแบบการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาและประเพณีต่างๆ ของชาวบ้านในชุมชนให้มีความหลากหลาย และทำให้มีความแตกต่างไปจากในสมัยอดีต จากการศึกษาวิจัยพบว่า ในปัจจุบันนี้สามารถแบ่งกลุ่มชาวอำเภอชุมชนบ้านแสนสุขตามลักษณะการเลือกนับถือระบบความเชื่อได้ทั้งหมด 3 กลุ่ม คือ (1) กลุ่มชาวอำเภอที่นับถือลัทธิวิญญาณนิยม (animism) (2) กลุ่มชาวอำเภอที่นับถือศาสนาคริสต์ (christianity) และ (3) กลุ่มชาวอำเภอที่นับถือศาสนาพุทธ (buddhism)

วัตถุประสงค์

ศึกษารูปแบบและความหมายในการประกอบพิธีกรรมตามหลักทางศาสนาของชาวอำเภอชุมชนบ้านแสนสุข ตำบลศรีคำ อำเภอม่วงสามสิบ จังหวัดเซียงราย

ระเบียบวิธีวิจัย

1 ระเบียบวิจัย ใช้วิธีการศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative Research Method) เพื่อให้ได้ข้อมูลตามวัตถุประสงค์และตรงประเด็นการศึกษาวิจัยสำหรับนำมาวิเคราะห์รูปแบบการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาตามระบบความเชื่อของชาวบ้านในแต่ละกลุ่ม แยกแยะประเด็นสำคัญและความหมายในการประกอบพิธีกรรม ซึ่งจะใช้เป็นข้อมูลในการวิเคราะห์และนำเสนอผลการศึกษา

2 พื้นที่ศึกษา ชุมชนบ้านแสนสุข หมู่ที่ 9 ตำบลศรีคำ อำเภอม่วงสามสิบ จังหวัดเซียงราย

3 ขอบเขตเนื้อหาการวิจัย สาระสำคัญในการทำวิจัยเรื่อง รูปแบบและความหมายในการประกอบพิธีกรรมของชาวอำเภอ หมู่บ้านแสนสุข ตำบลศรีคำ อำเภอ

แม่จัน จังหวัดเชียงราย เป็นการทําวิจัยโดยการจำกัดขอบเขตด้านเนื้อหา และจำกัดขอบเขตจำนวนพิธีกรรมสําหรับใช้ศึกษาและวิเคราะห์ประเด็นให้ตรงตามวัตถุประสงค์การศึกษา

4 ที่มาของข้อมูล ข้อมูลพื้นฐาน เป็นข้อมูลความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับชาติพันธุ์ อ่าข่า และข้อมูลของหมู่บ้านที่เป็นพื้นที่สําหรับการศึกษาวิจัย เช่น ข้อมูลด้านชาติพันธุ์ อ่าข่า ซึ่งได้มาจากการศึกษาค้นคว้าจากงานวิจัย วิทยานิพนธ์ หนังสือ วารสารรวมทั้งบทความต่างๆ ที่ได้เคยมีการศึกษาและรวบรวมข้อมูลไว้แล้ว และ ข้อมูลทั่วไปของชุมชนพื้นที่ศึกษา เป็นข้อมูลที่มีความเกี่ยวเนื่องกับลักษณะทางกายภาพด้านต่างๆ ของหมู่บ้าน ประวัติการเข้ามาตั้งถิ่นฐานของชุมชน ข้อมูลจำนวนประชากรและอื่นๆ ซึ่งข้อมูลส่วนนี้จะได้มาจากการสัมภาษณ์จากคนภายในชุมชน จากเอกสารหนังสือขององค์กรรัฐฯ และเอกสารที่เคยเขียนตีพิมพ์ไว้ ส่วนข้อมูลประเภทเจาะลึก คือ ข้อมูลที่ได้มาจากการพูดคุย สอบถามและสัมภาษณ์ การอธิบายตามความเข้าใจและวิธีคิดของแต่ละบุคคล เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับวัตถุประสงค์ของงานวิจัย และเพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับการปฏิบัติพิธีกรรมตามความเชื่อของแต่ละบุคคลในรายละเอียดการประกอบพิธีกรรม วัตถุประสงค์ของการทําวิจัย และการเชื่อมโยงความหมายของพิธีกรรมกับวิธีคิดเฉพาะของแต่ละบุคคล

5 เครื่องมือและวิธีการเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้เครื่องมือเพื่อเก็บข้อมูลให้ได้ตรงตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ซึ่งใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลแบบการเข้าไปสังเกต การสัมภาษณ์ การสนทนา โดยขออนุญาตใช้เครื่องบันทึกเสียง กล้องถ่ายรูปเพื่อบันทึกรูปภาพและมีการใช้สมุดจดบันทึก และเครื่องมือที่สำคัญที่สุดคือ ตัวผู้วิจัย

6 วิเคราะห์และประมวลผลข้อมูล เมื่อได้ข้อมูลจากเอกสาร จากการสัมภาษณ์และการสังเกตแล้ว ก็นำมาตรวจสอบถึงความถูกต้องของข้อมูล และประเด็นหัวข้อตามวัตถุประสงค์การวิจัย เพื่อจัดหมวดหมู่ข้อมูลมาเชื่อมโยงกับปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น แล้วนำข้อมูลที่จัดไว้เป็นหมวดหมู่ทั้งหมดมาวิเคราะห์ตามกรอบแนวคิดและขอบเขตของการศึกษาที่ได้กำหนดไว้ในการศึกษา เพื่อนำข้อมูลแท้จริงที่ได้จากชุมชน มาวิเคราะห์ตามประเด็นต่างๆ

7 ข้อตกลงเบื้องต้น บางคำในภาษาอ่าข่าที่เขียนทับศัพท์ด้วยตัวหนังสือไทยในบทความชิ้นนี้ จะมีวงเล็บต่อท้ายคำนั้น ที่สะกดด้วยระบบตัวหนังสือของภาษาอ่าข่า เพื่อการอ่านออกเสียงให้ตรงกับต้นเสียงเดิม

ผลการวิจัย

ประชากรไม่เกินกว่าร้อยละ 95 ของชุมชนแสนสุข เป็นชาวอ่าข่า ที่เหลือนอกจากนั้นเป็นกลุ่มคนไทยพื้นราบและชาวบ้านในกลุ่มชาติพันธุ์อื่นที่มาตั้งรกรากอาศัยปะปนอยู่ ส่วนใหญ่ทำอาชีพเกษตรกรรม ค้าขาย และรับจ้างทั่วไป ระบบความเชื่อหรือศาสนาที่ชาวอ่าข่าในชุมชนแสนสุขนับถือมีทั้งหมด 3 ศาสนา คือ ลัทธิวิญญาณนิยม ศาสนาคริสต์และศาสนาพุทธ จึงก่อให้เกิดรูปแบบการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาที่แตกต่างกันไปตามหลักความเชื่อของแต่ละหลักศาสนา เมื่อพิจารณาจากลักษณะการประกอบพิธีกรรมของชาวอ่าข่าชุมชนบ้านแสนสุขแล้ว พบว่าสามารถแบ่งรูปแบบการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาของชาวบ้านได้เป็น 3 กลุ่มดังนี้คือ (1) รูปแบบการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาของชาวอ่าข่าลัทธิวิญญาณนิยม (2) รูปแบบการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาของชาวอ่าข่าคริสต์ (3) รูปแบบการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาของชาวอ่าข่าพุทธ โดยเรื่องรูปแบบและการให้ความหมายในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาของชาวอ่าข่าบ้านแสนสุขทั้งสามกลุ่มหลักนี้ ยังค้นพบว่าสามารถแบ่งกลุ่มย่อยออกไปได้อีก ตามลักษณะความแตกต่างในด้านรูปแบบและการให้ความหมายของพิธีซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1 รูปแบบและความหมายในการประกอบพิธีกรรมของชาวอ่าข่าลัทธิวิญญาณนิยม รูปแบบการประกอบพิธีกรรมของชาวบ้านที่นับถือลัทธิวิญญาณนิยมจะมีลักษณะการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาที่มีความคล้ายคลึงกับรูปแบบการประกอบพิธีกรรมแบบอ่าข่าดั้งเดิมมากที่สุด ทั้งพิธีกรรมประจำปี, พิธีกรรมตามวัฏจักรชีวิตและพิธีกรรมเกี่ยวกับการรักษาสุขภาพ ซึ่งพบว่าสามารถแบ่งออกได้อีก 2 กลุ่มย่อยดังนี้

1.1 กลุ่มเครื่องครัด หมายถึง กลุ่มชาวบ้านที่มีลักษณะการประกอบพิธีกรรมประจำปี, พิธีกรรมตามวัฏจักรชีวิตและพิธีกรรมที่เกี่ยวกับการรักษาสุขภาพ ที่เน้นรูปแบบพิธีกรรมทางศาสนาให้มีความใกล้เคียงหรือเหมือนรูปแบบการประกอบ

พิธีกรรมทางศาสนาแบบอ่าชาดั้งเดิม ทั้งขั้นตอนในการทำพิธีและองค์ประกอบต่างๆ ในการปฏิบัติพิธี แม้ว่าบางพิธีกรรมไม่สามารถปฏิบัติให้เหมือนกับการประกอบพิธีกรรมแบบอ่าชาดั้งเดิมได้ตรงทุกประการ แต่เมื่อเปรียบเทียบกับกลุ่มอื่นแล้ว ถือได้ว่าชาวบ้านในกลุ่มนี้มีรูปแบบการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาที่ใกล้เคียงแบบดั้งเดิมมากที่สุด ซึ่งสามารถแยกประเด็นความแตกต่างจากการประกอบพิธีกรรมแบบอ่าชาดั้งเดิมออกมาได้เป็น 2 ประเด็นคือ (1) ลดพิธีกรรมประจำปีให้น้อยลงมาจากจำนวน 21 พิธีกรรม ให้เหลือแค่เพียง 17 พิธีกรรม และมีการลดจำนวนครั้งในการประกอบพิธีกรรมประจำปีจาก 23 ครั้ง ให้เหลือแค่ 17 ครั้งต่อปี (2) มีการปรับเปลี่ยนผู้นำในการปฏิบัติพิธีกรรม เพราะตามปกติแล้วการประกอบพิธีกรรมแบบอ่าชาดั้งเดิมไม่ว่าพิธีกรรมประจำปี พิธีกรรมตามวัฏจักรชีวิต หรือพิธีกรรมเกี่ยวกับการรักษาสุขภาพ มีการกำหนดผู้นำในการทำพิธีต่างๆ ไว้ เช่น เจอมา (dzoeqma) พีมา (pirma) นีเะ (nyirpaq) ฯลฯ แต่เนื่องจากว่าระบบโครงสร้างผู้นำตามหลักจารีตแบบอ่าชาดั้งเดิมของชุมชนแสนสุขได้ล่มสลายไป ดังนั้นชาวบ้านกลุ่มนี้จึงได้มีการปรับเปลี่ยนผู้ที่จะทำหน้าที่เป็นผู้นำในการปฏิบัติพิธีกรรม เพื่อให้มีความสอดคล้องกับสภาพการณ์การเปลี่ยนแปลงในปัจจุบัน โดยมีการคัดเลือกบุคคลที่เป็นผู้อาวุโสหรือผู้ที่มีความรู้เรื่องประเพณีและการประกอบพิธีกรรมแบบอ่าชาดั้งเดิม ซึ่งไม่จำเป็นว่าจะต้องเป็นบุคคลใดบุคคลหนึ่งตลอดไป แต่สามารถคัดสรรหรือเลือกผู้นำในการทำพิธีคนใหม่ได้ตามความเหมาะสม

ส่วนความหมายและความสำคัญในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาของชาวอ่าชาในกลุ่มนี้คือ การให้ความสำคัญความสัมพันธ์ระหว่าง มนุษย์ ธรรมชาติ และอำนาจที่เหนือธรรมชาติ เพราะคิดว่าธรรมชาติแวดล้อมและพลังอำนาจที่อยู่เหนือธรรมชาตินั้น เป็นสิ่งสำคัญต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ ดังนั้นการทำพิธีต่างๆ จึงเป็นการขอให้วิญญาณบรรพชนที่ล่วงลับมาช่วยปกป้องดูแลลูกหลาน หรือการบูชาเทพเจ้าและเจ้าที่ต่างๆ ที่ได้สร้างสรรค์และบันดาลให้เกิดความสงบสุขกับการดำเนินชีวิต การประกอบพิธีกรรมต่างๆ เหล่านี้ จึงเปรียบเหมือนการสื่อความหมายเพื่อการเคารพบูชา ขอขมา การฉลองและการให้เกียรติซึ่งกันและกัน ระหว่าง มนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับธรรมชาติแวดล้อม และมนุษย์กับอำนาจที่เหนือธรรมชาติ

1.2 กลุ่มยึดหยุ่น ลักษณะที่เด่นชัดในเรื่องรูปแบบการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาของชาวอำเภอฯที่นับถือลัทธิวิญญาณนิยมในกลุ่มยึดหยุ่น คือ การลดจำนวนพิธีของพิธีกรรมประจำปีให้เหลือเพียง 2 พิธีและมีจำนวนครั้งในการประกอบพิธีกรรมแค่ 2 ครั้งต่อปี พิธีกรรมประจำปี 2 พิธีที่ชาวบ้านกลุ่มนี้เลือกปฏิบัติคือ พิธีสร้างประตูล้อมบ้าน “ลื้อช่องตูเออ” (lawrkanq duq-e) และพิธีบูชาแม่ธรณี “มีซ้องลื้อเออ” (mirsanr lawr-e) สาเหตุที่ทำให้ชาวบ้านกลุ่มนี้ไม่ให้ความสนใจหรือให้ความสำคัญกับพิธีกรรมประจำปีอื่นที่เหลือนั้น เพราะชาวบ้านกลุ่มนี้มองว่า การประกอบพิธีกรรมต่างๆ ควรมีความสอดคล้องกับอาชีพหรือส่งผลให้เกิดประโยชน์กับการดำรงชีวิตในวิถีปัจจุบัน เมื่อพิธีกรรมประจำปีแบบอำเภอฯดั้งเดิมหลายพิธี ไม่ได้ตอบสนอง แก้ไขปัญหา หรือสอดคล้องกับความต้องการของวิถีชีวิตในยุคนี้ หรือไม่ได้ก่อประโยชน์ต่อพวกเขาจึงสมควรงดเว้นหรือละทิ้งไป

แต่พบว่าชาวอำเภอฯในกลุ่มนี้ยังมีความศรัทธาและให้ความเชื่อถือพิธีกรรมเกี่ยวกับการรักษาสุขภาพเป็นอย่างมาก พวกเขามองว่าการรักษาอาการเจ็บป่วยด้วยการประกอบพิธีกรรมแบบอำเภอฯดั้งเดิม ซึ่งเป็นวิธีทางไสยศาสตร์นั้นได้ผลลัพธ์ที่น่าพอใจ และมีประสิทธิภาพไม่ได้ด้อยกว่าวิธีการไปรักษาสุขภาพที่โรงพยาบาลหลายๆ ครั้งมักจะมึกรณีตัวอย่างให้ชาวบ้านเห็นว่า กรณีที่เจ็บป่วยและรักษาโดยวิธีใดก็ไม่หายหรือไม่บรรเทาหลง หากนำวิธีการรักษาสุขภาพแบบอำเภอฯดั้งเดิมมาใช้แล้วกลับได้ผลลัพธ์เป็นที่น่าพอใจกว่า แต่การประกอบพิธีกรรมตามวัฏจักรชีวิตของชาวบ้านกลุ่มนี้ มีความแตกต่างไปจากการประกอบพิธีกรรมตามวัฏจักรชีวิตของชาวอำเภอฯที่นับถือลัทธิวิญญาณนิยมในกลุ่มเคร่งครัด คือ มีการนำรูปแบบการประกอบพิธีกรรมตามหลักความเชื่อของศาสนาพุทธมาผสมผสานไว้ในบางพิธีกรรม

อย่างไรก็ตาม เหตุผลในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาของชาวบ้านที่นับถือลัทธิวิญญาณนิยมกลุ่มยึดหยุ่น ก็มีความหมายในการทำพิธีที่คล้ายคลึงกับชาวบ้านในกลุ่มที่นับถือลัทธิวิญญาณนิยมกลุ่มเคร่งครัด คือ พวกเขาก็ยังมองว่าความสัมพันธ์ระหว่าง มนุษย์ ธรรมชาติแวดล้อม และอำนาจที่อยู่เหนือธรรมชาตินั้นยังมีความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงต่อกันและมีความสำคัญซึ่งกันและกันอยู่ ดังนั้นมนุษย์ต้องอยู่ด้วยการให้ความเคารพและให้เกียรติระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับธรรมชาติ

แวดลอมและมนุษย์อำนาจเหนือธรรมชาติ ฉะนั้นการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาของชาวบ้านกลุ่มนี้ก็คือการเน้นความหมายของการทำพิธี เพื่อการขอขมาเมื่อล่วงเกินต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เพื่อเป็นการขอบคุณเมื่อได้รับประโยชน์ และเพื่อขอให้ช่วยปกป้องและรักษาเมื่อเกิดเพศภัยหรืออันตรายต่างๆ กับชีวิตและทรัพย์สิน แต่สิ่งที่ทำให้ชาวอำเภอที่นับถือลัทธิวิญญาณนิยมกลุ่มยึดหยุ่นแตกต่างไปจากชาวอำเภอที่นับถือลัทธิวิญญาณนิยมกลุ่มเคร่งครัด คือ ชาวบ้านในกลุ่มนี้มองว่าวิธีการดำเนินวิถีชีวิตในยุคปัจจุบันนั้นไม่ได้มีสอดคล้องกับการประกอบพิธีกรรมแบบอำเภอดั้งเดิมบางพิธี จึงได้มีการปรับเปลี่ยน ตัดทิ้ง หรือเพิ่มเติมรายละเอียดบางอย่างในการทำพิธีกรรมทางศาสนาเพื่อให้เกิดความเหมาะสมต่อการดำรงตามวิถีชีวิตในยุคสมัยใหม่

2 รูปแบบและความหมายในการประกอบพิธีกรรมของชาวอำเภอศรีสัชนาลัย

ชาวอำเภอชุมชนแสนสุขที่จัดอยู่ในกลุ่มการประกอบพิธีกรรมในรูปแบบนี้ คือ ชาวบ้านที่นำหลักความเชื่อศาสนาคริสต์มาใช้ในการทำพิธีกรรม สามารถแบ่งเป็น 2 กลุ่มย่อยดังนี้

2.1 กลุ่มเคร่งครัด ด้วยกฎสองข้อในบัญญัติสิบประการที่ว่า “ถือพระเจ้าองค์เดียว ไม่ยุ่งเกี่ยวรูปเคารพ อย่ามีพระเจ้าอื่นใดนอกจากเรา” และ “อย่าทำรูปเคารพสำหรับตน เป็นรูปสิ่งใดซึ่งมีอยู่ในฟ้าเบื้องบนหรือบนแผ่นดินเบื้องล่าง หรือในน้ำใต้แผ่นดิน อย่ากราบไหว้หรือปรนนิบัติรูปเหล่านั้น” ซึ่งกลายเป็นที่มาของการให้สาระสำคัญในพิธีกรรมทางศาสนาของชาวอำเภอศรีสัชนาลัย ที่ต้องปรับและเปลี่ยนให้เหมาะสมกับหลักความเชื่อคริสต์ เนื่องจากหลักความเชื่อในการประกอบพิธีกรรมแบบอำเภอเดิมนั้นมีความขัดแย้งกับหลักความเชื่อทางศาสนาคริสต์ตามบัญญัติสองข้อดังกล่าวอย่างรุนแรง ดังนั้นรูปแบบการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาของกลุ่มนี้ จึงเน้นความสำคัญการทำพิธีเพื่อการทำความเคารพบูชา สวดมนต์ภาวนาและสรรเสริญต่อพระเจ้าผู้เป็นเจ้าสูงสุดของศาสนาคริสต์ เพื่อการช่วยปกป้องคุ้มครองให้พ้นจากความทุกข์ทั้งหลาย และการประกอบพิธีกรรมประจำปีของชาวบ้านกลุ่มนี้จะมีแค่ 4 พิธีกรรมเท่านั้น คือ พิธีกรรมในวันคริสต์มาส, พิธีส่งท้ายปีเก่าต้อนรับปีใหม่, พิธีกินข้าวใหม่, และพิธีกรรมวันอีสเตอร์ ซึ่งถ้าหากเปรียบเทียบกับการประกอบพิธีกรรม

ประจำปีแบบอ่าชาดั้งเดิมที่มีจำนวนถึง 21 พิธีแล้ว ถือได้ว่าพิธีกรรมประจำปีของชาวอ่าชาคริสต์มีจำนวนที่น้อยมาก และนอกจากพิธีกรรมประจำปีกับพิธีกรรมเกี่ยวกับการรักษาสุขภาพแล้ว พิธีกรรมตามวัฏจักรชีวิตของชาวบ้านกลุ่มนี้ก็ไม่ได้มีความแตกต่างในเรื่องรูปแบบการประกอบพิธีกรรมจากสองประเภทแรกเท่าไร คือลดขั้นตอนในพิธีเพื่อลดความยุ่งยาก และมุ่งวัตถุประสงค์และสาระสำคัญพิธีกรรมที่นำไปเชื่อมโยงโดยตรงระหว่างมนุษย์กับพระผู้เป็นเจ้าสูงสุดของศาสนาคริสต์

ด้วยเหตุผลสำคัญที่มาจากหลักความเชื่อของศาสนาคริสต์ ที่ได้มีการพรากเอาเทพ เทพีและจิตวิญญาณออกไปจากธรรมชาติ และไม่ได้มีการนับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์อีกต่อไป คัมภีร์ไบเบิลเอามนุษย์เป็นศูนย์กลางอย่างชัดเจน และลดคุณค่าของธรรมชาติกับวัตถุให้มีสถานะต่ำกว่าเมื่อเทียบกับพระผู้เป็นเจ้าสูงสุด ดังนั้นความหมายในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาในกลุ่มนี้ จึงทำพิธีเพื่อถวายและสรรเสริญพระผู้เจ้าสูงสุดเป็นสำคัญ เพราะพระเจ้าของศาสนาคริสต์ได้เข้าไปแทนที่เทพเจ้าเก่าๆทั้งหลาย เพื่อจัดเรียงความคิดโดยการเชื่อมโยงสิ่งที่เกิดขึ้นและตีความหมายในเชิงอธิบายเหตุผลการทำพิธีที่ได้เกิดขึ้นกับพวกเขา เพื่อการเข้ามาช่วยเติมความหมายในวิถีคิดแบบอ่าชาคริสต์ให้เกิดเป็นชุดของความหมายใหม่ ที่สามารถให้คำอธิบายต่อวิถีชีวิตปัจจุบันของพวกเขาได้ เช่น การนำสัญลักษณ์ของไข่แดงที่ใช้ในพิธีกรรมไข่แดงในพิธีกรรมแบบอ่าชาดั้งเดิมมาใส่ไว้ในการทำพิธีวันอีสเตอร์ เพื่อเป็นการแสดงความชื่นชมยินดีและเป็นเครื่องหมายที่พระเยซูคริสต์ได้กลับคืนพระชนม์ชีพอีกครั้ง

2.2 กลุ่มยึดหยุ่น รูปแบบการประกอบพิธีกรรมประจำปีและพิธีกรรมตามวัฏจักรชีวิตของชาวอ่าชาที่นับถือศาสนาคริสต์ในกลุ่มยึดหยุ่น จะมีลักษณะที่เหมือนกับการประกอบพิธีกรรมของชาวอ่าชาที่นับถือศาสนาคริสต์กลุ่มเคร่งครัดทุกอย่าง แต่จุดที่ทำให้ชาวอ่าชาที่นับถือคริสต์กลุ่มเคร่งครัดกับกลุ่มยึดหยุ่นมีความแตกต่างออกไปคือ รูปแบบการประกอบพิธีกรรมที่เกี่ยวกับการรักษาสุขภาพ เช่น ในยามที่ต้องเผชิญกับภาวะโรคร้ายไข้เจ็บประเภทที่รักษายังไงก็ไม่ยอมหาย แต่สำหรับชาวบ้านกลุ่มนี้แล้ว ทางออกคือ การกลับไปทำพิธีกรรมรักษาสุขภาพแบบพิธีกรรมของอ่าชาดั้งเดิม แต่จะเป็นพิธีกรรมเกี่ยวกับการรักษาสุขภาพในระดับปัจเจกเท่านั้น เช่น พิธีเรียกขวัญแบบธรรมดา “ล้าคู้คู้” (larkurkur) ซึ่งเป็นพิธีที่ปฏิบัติเพื่อให้ผู้ป่วยมี

กำลังใจในการต่อสู้กับโรคภัย ซึ่งชี้ให้เห็นว่าชาวบ้านกลุ่มนี้มีความยืดหยุ่นและผ่อนปรนในเรื่องรูปแบบการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา มากกว่าชาวอำเภอชาครีใน กลุ่มเครื่องครัดอยู่บ้างเล็กน้อย

ความหมายในพิธีและเหตุผลสำคัญในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาของอำเภอชาครีกลุ่มยืดหยุ่น คือ พวกเขา มองว่าในสิ่งที่มนุษย์ไม่รู้ไม่เข้าใจ ไม่สามารถอธิบายสาเหตุได้ด้วยสามัญสำนึกและตรรกะและวิธีคิดที่อยู่บนฐานของความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับอำนาจเหนือธรรมชาติ การอธิบายปรากฏการณ์พิธีกรรมทางศาสนาในเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ได้รับการบวงสรวงสังเวยเพื่อขอให้ช่วยแทรกแซงในกิจการต่างๆ ซึ่งอยู่นอกเหนือของอำนาจการควบคุมของมนุษย์จึงได้ถูกนำมาใช้หรือปฏิบัติ ดังเช่นความหมายในพิธีกรรมของการรักษาสุขภาพของชาวอำเภอชาครีใน กลุ่มยืดหยุ่น ที่เปรียบเสมือนเป็นการตอกย้ำเหตุผลดังกล่าว ดังนั้นถ้าหากเป็นการช่วยบำบัดเปาบรรเทาทุกข์ร้อน เช่น เมื่อมีปัญหาเจ็บป่วย ฟังใครไม่ได้ก็หันเข้าหาพิธีกรรมการรักษาสุขภาพแบบอำเภอชาครีเดิม เพื่ออ้อนวอนต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ขอให้ช่วยเหลือและหลุดพ้นทุกข์

3 รูปแบบและความหมายในการประกอบพิธีกรรมของชาวอำเภอชาครี
คือ กลุ่มชาวบ้านในชุมชนแสนสุขที่นับถือศาสนาพุทธ และมีรูปแบบการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาทั้ง 3 ประเภท คือ พิธีกรรมประจำปี, พิธีกรรมตามวัฏจักรชีวิต และพิธีกรรมเกี่ยวกับการรักษาสุขภาพตามหลักความเชื่อของศาสนาพุทธ ซึ่งสามารถแบ่งกลุ่มย่อยออกได้เป็น 2 กลุ่ม ดังรายละเอียดต่อไปนี้

3.1 กลุ่มเครื่องครัด ชาวอำเภอชาครีที่นับถือศาสนาพุทธในกลุ่มเครื่องครัด และมีรูปแบบการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาตามหลักความเชื่อของศาสนาพุทธ เน้นการทำพิธีกรรมทางศาสนา โดยการเข้าวัดทำบุญ ตักบาตรเนื่องในวันสำคัญต่างๆ ทางศาสนาพุทธ เช่น วันเข้าพรรษา วันออกพรรษา วันมาฆบูชา ฯลฯ โดยไปปฏิบัติพิธีเหล่านี้ที่วัดบ้านป่าเมียง ตำบลป่าซาง อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย ซึ่งเป็นวัดของชาวไทยพื้นเมืองที่ตั้งอยู่ห่างออกไปทางทิศใต้จากหมู่บ้านแสนสุขประมาณ 2 กิโลเมตร เพื่อใช้เป็นศาสนสถานสำหรับทำพิธีกรรมต่างๆ ในวันสำคัญดังกล่าว แต่สำหรับกรณีของการทำพิธีตักบาตรในวันพระ จะมีการทำพิธีที่สำนักสงฆ์ชั่วคราวภายในหมู่บ้าน

(ใช้ศูนย์เด็กเล็กเก่าของหมู่บ้านมาดัดแปลงเป็นสำนักสงฆ์ชั่วคราว) เนื่องจากจะมีตัวแทนพระสงฆ์จากวัดต่างๆ ในตำบลศรีคำ อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย มารับการทำบุญตักบาตรของชาวอำเภอที่นับถือศาสนาพุทธในชุมชนแสนสุขทุกเช้าที่ตรงกับวันพระหรือวันสำคัญทางศาสนา ส่วนกรณีพิธีกรรมที่จะต้องปฏิบัติกันภายในชุมชนอย่างพิธีกรรมตามวัฏจักรชีวิตหรือพิธีกรรมเกี่ยวกับการรักษาสุขภาพ เช่น พิธีเรียกขวัญ, พิธีขึ้นบ้านใหม่, พิธีแต่งงาน, หรือพิธีกรรมการตาย (พิธีศพ) ก็จะมีการนิมนต์พระจากวัดป่าเมี่ยง เพื่อให้มาทำพิธีกรรมตามหลักความเชื่อทางพุทธศาสนา ดังนั้นชาวอำเภอในชุมชนบ้านแสนสุขที่นับถือพุทธกลุ่มเคร่งครัด โดยไม่ให้ความสำคัญหรือประกอบพิธีกรรมตามหลักความเชื่อศาสนาอื่นเลย ไม่เหมือนกรณีของชาวบ้านกลุ่มอื่นๆ ที่มักจะนำความเชื่อทางพิธีกรรมแบบอำเภอมาดัดเดิมมาผสมผสานไม่มากนักด้วย

ด้วยสาเหตุที่พวกเขา มองว่าการประกอบพิธีกรรมแบบอำเภอดั้งเดิมนั้น ไม่เหมาะสมกับวิถีชีวิตในปัจจุบัน เพราะพวกเขาเชื่อว่าการประกอบพิธีกรรมแบบอำเภอดั้งเดิมนั้นทำให้สิ่งแวดล้อมรอบๆ อย่างไม่สมเหตุสมผล บางพิธีกรรมก็ไม่มี ความเหมาะสมกับการดำรงชีวิตในยุคปัจจุบัน เช่น พิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับการปลูกข้าว ซึ่งชาวอำเภากลุ่มนี้มองว่า เมื่อพวกเขาไม่ได้ทำไร่ทำนาและประกอบอาชีพการปลูกข้าวเป็นหลักเหมือนแต่ก่อน ดังนั้นพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับข้าวก็ไม่ได้มีความหมายหรือมีความสำคัญกับพวกเขาต่อไปแล้ว จึงสมควรงดหรือละทิ้งพิธีกรรมเหล่านี้ อีกประการหนึ่งคือ กฎจารีตของชาวอำเภามีความเคร่งครัดและมีความซับซ้อนยากต่อการทำความเข้าใจ เวลาทำผิดก็ต้องมีการทำพิธีกรรมใหม่ ดังนั้นการเปลี่ยนมานับถือพุทธ คือทางออกสายกลางที่มีความเหมาะสมสำหรับสถานการณ์ในปัจจุบัน ชาวบ้านส่วนใหญ่ในกลุ่มนี้ยังให้เหตุผลอีกว่าพิธีกรรมของศาสนาพุทธ มีความสะดวกกว่าการประกอบพิธีกรรมแบบอำเภอดั้งเดิม เนื่องจากเมืองไทยเป็นเมืองพุทธ ที่ไหนๆ ก็มีวัดซึ่งสะดวกต่อการทำพิธีกรรมทางศาสนา โดยไม่จำเป็นต้องกลับมาทำพิธีที่หมู่บ้านเหมือนรูปแบบการประกอบพิธีกรรมของอำเภอดั้งเดิม ทำให้สะดวกและประหยัดทรัพยากร และประเด็นที่สำคัญคือ ชาวบ้านกลุ่มนี้คิดว่าพวกเขาเป็นชาวอำเภอที่อยู่ในประเทศไทย และถือสัญชาติไทย ดังนั้นการเปลี่ยนไปนับถือพุทธซึ่งเป็นศาสนาประจำชาติไทยจึงเป็นเรื่องที่เหมาะสม จึงสรุปได้ว่า ความหมายในการประกอบพิธีกรรมของชาวอำเภอ

ที่นับถือศาสนาพุทธกลุ่มเคร่งครัดในชุมชนบ้านแสนสุข คือ การเลือกทางเดินสายกลางในการประกอบพิธีกรรมต่างๆ เพื่อให้มีความสอดคล้องกับวิถีการดำรงชีวิตในยุคปัจจุบันของพวกเขาที่อยู่ตรงกลางระหว่างความเชื่อยุคเก่ากับความเชื่อยุคใหม่

3.2 กลุ่มยืดหยุ่น ชาวอำเภอชุมชนบ้านแสนสุขที่นับถือพุทธในกลุ่มยืดหยุ่น คือ ชาวบ้านที่มีรูปแบบการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา โดยนำวิถีปฏิบัติพิธีกรรมของพุทธและพิธีกรรมตามหลักความเชื่ออำเภอช้างเดิมมาผสมผสานเข้าไว้ด้วยกัน กล่าวคือ เป็นกลุ่มชาวบ้านที่ไม่มีความเคร่งครัดในเรื่องวิธีการ องค์ประกอบ และขั้นตอนของการทำพิธีกรรมทางศาสนาเหมือนชาวบ้านกลุ่มอำเภออื่นๆ แต่มีความยืดหยุ่นและสามารถเคลื่อนไหวรูปแบบของพิธีกรรมได้ สามารถปฏิบัติได้อย่างอิสระ โดยไม่มีกรอบกำหนดและหลักเกณฑ์ที่แน่นอนตายตัวใดๆ ซึ่งสามารถแยกแยะลักษณะสำคัญในการทำพิธีออกมาได้ 2 ประเด็นดังนี้ (1) สามารถนำพิธีกรรมของพุทธและพิธีกรรมแบบอำเภอช้างเดิมมาผสมผสานเข้าด้วยกันในพิธีกรรมเดียวกันได้ (2) สามารถเลือกปฏิบัติพิธีกรรมใดพิธีกรรมหนึ่งระหว่างพิธีกรรมแบบพุทธและพิธีกรรมแบบอำเภอช้างเดิมได้ เพราะพวกเขามองว่าศาสนาพุทธไม่มีกฎข้อห้ามไม่ให้ประกอบพิธีกรรมตามหลักความเชื่อของศาสนาอื่น และทางออกสำหรับการปฏิบัติพิธีกรรมก็มีให้เลือกเยอะกว่าศาสนาคริสต์ซึ่งมีกฎเคร่งครัดมากมาย ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า รูปแบบการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาของชาวอำเภอช้างที่นับศาสนาพุทธกลุ่มนี้จึงมีความยืดหยุ่น และมีความเคลื่อนไหวในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาสูงกว่ากลุ่มอื่น

เหตุผลและความหมายในการปรับรูปแบบพิธีกรรมตามหลักความเชื่อพุทธและพิธีกรรมแบบอำเภอช้างเดิมเข้าไว้ด้วยกันของชาวบ้านกลุ่มนี้ คือ เพื่ออธิบายการแก้ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้น โดยปรับเปลี่ยนรูปแบบพิธีกรรมให้เหมาะสมกับสภาพการณ์ที่เป็นอยู่ในวิถีชีวิตแบบปัจจุบัน ด้วยการสร้างความหมายใหม่ในวิถีคิดและวิถีปฏิบัติ เพื่อทำความเข้าใจและปรับตัวให้กลมกลืนกับปรากฏการณ์ทางสังคมในปัจจุบันได้อย่างครอบคลุมยิ่งขึ้น โดยได้มีการหยิบยืมแลกเปลี่ยนวิถีคิดและวิถีปฏิบัติจากวัฒนธรรมอื่นมาผสมผสาน

4. ความกลมกลืนที่เกิดจาก “อาช้าย่อง” ในพิธีกรรมทางศาสนาของชาวอาข่า

คำว่า “อาช้าย่อง” บางครั้งชาวอาข่าก็จะเรียกสั้นๆ ว่า “ย่อง” นักมานุษยวิทยาที่เคยศึกษาเรื่องราวเกี่ยวกับชาวอาข่าได้แปลคำว่า “อาช้าย่อง” ในภาษาอื่นไว้อย่างหลากหลาย เช่น บัญญัติอาข่า วิธีของอาข่า ศาสนาของอาข่า กฎหมายของอาข่า อัตลักษณ์อาข่า ฯลฯ มีคำกล่าวไว่ว่านักมานุษยวิทยาส่วนใหญ่ที่ศึกษาชาวอาข่าไม่ว่าในแง่มุมใดก็ตาม ไม่อาจละเลยที่จะทำความเข้าใจ “อาช้าย่อง” ได้ เพราะมันเป็นเหมือนกุญแจที่จะนำไปทำความเข้าใจกับพฤติกรรมต่างๆ รวมทั้งการตัดสินใจเลือกในแต่ละสถานการณ์ที่ชาวอาข่าเผชิญอยู่ การจะทำความเข้าใจกฎของอาข่าให้ลึกซึ้งนั้น ต้องเข้าใจว่าเกี่ยวข้องเชื่อมโยงเหตุการณ์ต่างๆ ของมนุษย์ไปสู่จักรวาลวิทยาของพวกเขา ดังนั้นกฎที่วุ่นวายนี้จึงรวมไปถึงคติความเชื่อต่างๆ ที่ปรากฏอยู่ในบทสวด หรือเรื่องเล่าต่างๆ และรวมไปถึงพิธีกรรม บทเพลง การพูดจา เช่นว่า เพลงๆ นี้จะต้องใช้ร้องเฉพาะเวลานี้ ห้ามร้องเวลาอื่น หรือเรื่องนี้ห้ามพูดเวลานี้ กล่าวได้ว่า ผลจากการตีความหมายสัญลักษณ์อันเกิดจากการผสมผสานระหว่างเหตุการณ์ที่เผชิญอยู่ในชีวิตกับภาวะทางระบบนิเวศและทางจักรวาลวิทยาของชาวอาข่า นั้นก่อให้เกิดเป็น กฎของอาข่า ซึ่งมีความแตกต่างกันบ้างตามการตีความหรือตามเงื่อนไขของระบบนิเวศ นอกจากนี้กฎของอาข่าที่เกิดขึ้นนั้นยังมีมากมายและหลากหลาย ซึ่งคนๆ เดียวไม่สามารถที่จะจดจำและกระทำทุกอย่างได้

ในบางกรณีคำว่า “อาช้าย่อง” ถูกแปลว่า ศาสนา วิถีชีวิต ธรรมเนียมปฏิบัติ มารยาทและพิธีกรรมของอาข่าหรือธรรมเนียม ประเพณีต่างๆ ของอาข่าที่ถูกส่งผ่านมาทางสายบิดา อาช้าย่องเป็นภาระอันหนักหนาหาที่มีความชอบธรรมของอาข่า ซึ่งเกิดจากความเชื่อที่สืบเนื่องกันมาทางบรรพบุรุษสายบิดาเมื่อ 64 รุ่นก่อนที่เกิดขึ้นระหว่างการเดินทางอันยาวไกลของพวกเขาจากชายแดนทิเบตสู่จีน พม่าและไทย ยี่สิบคือความรู้ที่สืบเนื่องกันมาเป็นสาย มันคือระบบของกฎจารีตที่ครอบคลุมทุกแง่มุมของชีวิตอาข่า ย่องเป็นระบบของธรรมเนียมที่ได้รับการจัดวางรูปแบบไว้อย่างเข้มข้น ซึ่งเป็นตัวกำหนดวิถีชีวิตของอาข่า มันคือคลังสะสมประสบการณ์ทางวัฒนธรรมอาข่า อาช้าย่องบรรจุไว้ด้วยข้อกำหนดเกี่ยวกับการจัดความสัมพันธ์กับผู้อื่นทั้งในรูป

แบบของบุคคลและกลุ่มคนที่อยู่ภายในสังคมอำเภอ อำเภอในครอบครัว ภายในสายตระกูล นอกจากนี้ อำเภอยังกำหนดด้วยว่าอำเภอจะจัดความสัมพันธ์กับบรรดาคนนอกอย่างไร อำเภอจะบรรยายไว้อย่างละเอียดเกี่ยวกับพฤติกรรมในชีวิตประจำวัน ในอำเภอโยงเส้นแบ่งระหว่างการทำทางพิธีกรรมและการกระทำที่ไม่มีลักษณะเป็นพิธีกรรมบางครั้งก็ยากจะถูกขีดเส้นแบ่งได้ ทั้งยังไม่มีเส้นแบ่งอันแน่ชัดระหว่างความศักดิ์สิทธิ์กับความธรรมดาสามัญในจักรวาลวิทยาของอำเภอ อำเภอโยงมองว่าทุกอย่างในจักรวาลเชื่อมสัมพันธ์กันหมด การทำให้เกิดความสอดคล้องสมดุลระหว่างจุลจักรวาลของมนุษย์กับกระบวนการต่างๆ ในมหจักรวาลและระบบนิเวศจึงเป็นเรื่องสำคัญ อำเภอจะกำหนดให้ทำอะไรในเวลาและสถานที่ที่เหมาะสม กิจกรรมของมนุษย์การประกอบพิธีกรรม ลำนำเพลงหรือแม้แต่คำกล่าวที่ต้องขึ้นอยู่กับความถูกต้องเหมาะสมด้านพื้นที่และเวลา จากการพูดคุยกับผู้เชี่ยวชาญด้านชาติพันธุ์อำเภอของผู้วิจัยพบว่าความเป็น “อำเภอโยง” นั้นมีลักษณะสำคัญอยู่ 3 ประการ คือ

1) ความเป็นพลวัตในตัว กล่าวคือ “อำเภอโยง” ไม่มีความนิ่งตายตัว หากแต่สามารถเคลื่อนไหว และยืดหยุ่นไปได้ตามบริบททางมิติเวลาและมิติเรื่องพื้นที่ด้านต่างๆ ที่เกิดความเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา

2) “อำเภอโยง” คือสิ่งสำคัญสำหรับการอ้างอิง ในกรณีที่ว่าอำเภอใช้แบ่งความเป็นชาติพันธุ์อำเภอออกจากชาติพันธุ์อื่นๆ หรือแยกเขาแยกเราออกจากมนุษยชนเผ่าอื่น

3) ไม่พบคำแปลความหมายของคำว่า “อำเภอโยง” ที่ตรงตัวในภาษาไทย แต่มีข้อสังเกตสำคัญ คือ เมื่อผู้วิจัยสอบถามผู้ที่เคยศึกษาเกี่ยวกับความหมายของ “อำเภอโยง” หรือผู้ที่มีความเชี่ยวชาญทางด้านชาติพันธุ์อำเภอหลายท่าน แต่ละคนก็มักจะให้คำแปลในภาษาไทยที่แตกต่างกัน

อย่างไรก็ตามจากการศึกษาวิจัยพบว่า ภายใต้ความแตกต่างเรื่องระบบความเชื่อและรูปแบบการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาของชาวอำเภอในชุมชนแสนสุขนั้น ชาวบ้านได้นำความเป็น “อำเภอโยง” มาใช้ในบริบทต่างๆ ในชีวิตประจำวัน เพื่อสร้างจุดร่วมและอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ เช่น ยุ่งเกี่ยวกับวัฒนธรรมอาหาร, ยุ่งที่เกี่ยวกับด้านการแต่งกาย เป็นต้น นอกจากจะพบเห็นความเป็นอำเภอโยงในวิถีการ

ดำรงชีวิตประจำวันทั่วไปแล้ว ยังคงพบว่า ชาวบ้านในชุมชน แสนสุข ได้นำสัญลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของพวกเขาบางอย่างที่มีอยู่ในความเป็น “อาข่าย็อง” มาใช้เป็นองค์ประกอบในการทำพิธีกรรมสำคัญทางศาสนาด้วย ซึ่งเป็นที่มาของประเด็นที่ชักนำให้ชาวอาข่าในชุมชนแห่งนี้ ได้เกิดกระบวนการสร้างความกลมกลืนและความสัมพันธ์ในเชิงบวกขึ้น โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

4.1 “สาयीยิเออ” (Xaqziviv - e) อาข่าย็องในงานพิธีมงคล

โดยปกติแล้วในการขับร้องบทเพลง การเต้นรำและการเล่นเครื่องดนตรีของชาวอาข่านั้น ย็อง จะกำหนดไว้ว่าควรเล่นดนตรีชนิดไหนในช่วงเวลาใด ถึงแม้จะไม่มีลายลักษณ์อักษรกำหนดไว้ แต่ชาวอาข่าทุกคนก็จะรู้ว่าสิ่งที่ได้กำหนดไว้ใน ย็อง เกี่ยวกับการเล่นดนตรี ร้องเพลงและเต้นรำนั้นสมควรจะกระทำในช่วงเวลาใด และไม่ควรปฏิบัติในเวลาไหน เช่น บทเพลงไหนที่ใช้ขับร้องสำหรับการเต้นรำในยามค่ำคืน บทเพลงแบบใดที่ขับร้องในการเล่นไล่ชิงช้า บทเพลงใดที่สมควรขับร้องในการเกี่ยวพาราสี บทเพลงไหนที่ใช้สำหรับขับร้องเพื่อการอวยพรในงานมงคล บทเพลงไหนที่ใช้ขับร้องในงานพิธีศพ

ในพิธีกรรมทางศาสนาที่เป็นงานพิธีมงคลของชาวอาข่าชุมชนบ้าน แสนสุข เช่น พิธีขึ้นบ้านใหม่ พิธีแต่งงานหรือพิธีที่เป็นงานรื่นเริงอื่นๆ จากการศึกษาวิจัยได้ค้นพบว่าในช่วงที่มีการกินเลี้ยงสังสรรค์ในพิธีมงคลเหล่านี้ ชาวบ้านจะมีการขับร้องบทเพลงชนิดหนึ่งเพื่อการสรรเสริญ อวยพรหรือแสดงความยินดี โดยมีลักษณะเฉพาะทั้งรูปแบบการขับร้อง เนื้อหา ทำนอง ซึ่งชาวอาข่าเรียกการขับร้องชนิดนี้ว่า “สาयीยิเออ”

จากการที่ผู้ศึกษาได้เข้าไปสังเกตแบบมีส่วนร่วมในพิธีกรรมขึ้นบ้านใหม่ของชาวอาข่าที่นับถือศาสนาคริสต์ครอบครัวหนึ่ง พบว่าถึงแม้รูปแบบการทำพิธีกรรม การขึ้นบ้านใหม่จะเป็นแบบชาวอาข่าคริสต์ก็ตาม แต่ในระหว่างที่มีการกินเลี้ยงของชาวบ้านที่มาร่วมพิธี จะมีการขับร้อง สาयीยิเออ เพื่อเป็นการอวยพรให้ครอบครัวเจ้าภาพมีความสุขความเจริญ การขับร้องเพลง สาयीยิเออ ซึ่งเป็น ย็อง ของชาวอาข่าที่มีใช้มาตั้งแต่สมัยอดีต ซึ่งได้กลายมาเป็นองค์ประกอบส่วนหนึ่งในพิธีกรรมทางศาสนาของ

ชาวอ่าข่าที่นับถือศาสนาคริสต์ จึงเป็นสิ่งที่สามารถชี้ให้เห็นได้ว่า ถึงแม้จะมีความแตกต่างด้านระบบความเชื่อและมีรูปแบบการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาที่แตกต่างกัน ชาวบ้านในชุมชนแสนสุขก็ยังนำสัญลักษณ์บางอย่างของความเป็น อ่าข่าอย่าง เพื่อนำมาใช้ในการทำพิธีกรรมทางศาสนา จนหล่อหลอมและสร้างความสัมพันธ์อันกลมกลืนระหว่างชาวบ้านในชุมชนให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เพื่อสร้างจุดร่วมทางชาติพันธุ์ขึ้น จากข้อมูลที่ได้มาจากการพูดคุยกับชาวบ้าน ทำให้ทราบว่าในงานพิธีมงคลต่างๆ ของกลุ่มชาวบ้านที่เปลี่ยนไปนับถือศาสนาพุทธ ก็มีการนำบทเพลงชนิดนี้ มาใช้ขับร้องเพื่อการอวยพร เฉลิมฉลองและแสดงความยินดีในงานพิธีมงคลด้วยเช่นกัน

4.2. “จี” (Tseevq) อ่าข่าร้องเพื่อการสืบทอด

จี เป็นการนับรายนามหรือชื่อของบรรพชนที่ได้จากไปแล้ว โดยปกติแล้วชนเผ่าอ่าข่าจะตั้งชื่อบุตรตามบิดาโดยนำเอาคำลงท้ายของบิดามาเป็นคำนำหน้าชื่อบุตร เพื่อให้ชื่อไล่เรียงตามชื่อบรรพบุรุษ ซึ่ง เริ่มตั้งแต่บรรพบุรุษคนแรกและลงมาเรื่อยๆ จนกว่าคนตระกูลนั้นๆ จะสูญสิ้นไป โดยปกติแล้วอ่าข่าเชื่อว่า จี มีความสำคัญกับชาวอ่าข่าดังต่อไปนี้ คือ 1. เพื่อสืบทอดตระกูลชนเผ่าอ่าข่าซึ่งว่าด้วยนามสกุลของตระกูลตัวเอง 2. เพื่อสืบสานความเป็นเครือญาติ และสืบหาสายเลือดเชื้อสายความเป็นพี่น้อง 3. เวลาเกิดเหตุการณ์คับขันหรือสิ่งเลวร้ายขึ้นกับตนเอง ชาวอ่าข่ามีความเชื่อว่าถ้ามี จี แล้วจะแคล้วคลาดรอดพ้นปลอดภัยจากภัยอันตรายทั้งปวง 4. มีข้อห้ามเด็ดขาดว่า ห้ามแต่งงานกับคนในตระกูลเดียวกัน (นามสกุลเดียวกันในกรณีถ้าช่วงห่างของ จี ยังไม่ถึง 7 ชั่วโคตรขึ้นไป) ดังนั้นการนับ จี จึงเป็นการตรวจสอบดูว่าเป็นญาติพี่น้องกันหรือไม่ 5. เมื่อคนในตระกูลใดตระกูลหนึ่งเสียชีวิตลง “พิมา” (pirma) จะทำพิธีสวดและท่อง จี ของตระกูลนั้นๆ ทั้งนี้เพื่อส่งวิญญาณของผู้เสียชีวิตไปสู่สุคติ และไปพบกับบรรพบุรุษของตนเอง

ดังที่กล่าวไปแล้วว่าโดยปกติการท่อง จี ของชาวอ่าข่ามีความเชื่อเรื่อง การแคล้วคลาดและโชครางมาเกี่ยวข้องด้วย กล่าวคือ ชาวอ่าข่ามีความเชื่อกันว่าเมื่อผู้ใดก็ตามต้องเผชิญกับเหตุการณ์เลวร้ายหรือยามคับขันก็ให้ท่อง “จี” ของตระกูลตนไว้ ก็จะสามารถช่วยให้รอดพ้นจากเหตุร้ายนั้นได้ เช่น ตัวอย่างข้อมูลที่ได้จากการ

สนทนากลุ่มในครอบครัวของนาย อาก่อ ปอแฉ่⁹ ซึ่งได้เล่าให้ฟังถึงเรื่องเกี่ยวกับเหตุการณ์ในตอนที่ถูกชายคนโตต้องไปเป็นทหารเกณฑ์และไปประจำอยู่ที่ 3 จังหวัดชายแดนทางภาคใต้ว่า ในขณะที่ลูกชายของตนและเพื่อนทหารลาดตระเวนอยู่นั้น ได้เกิดเหตุการณ์การเหยียบกับระเบิดและเพื่อนทหารของลูกชายโดนสะเก็ดระเบิดจนร่างกายพิการ แต่ลูกชายแล้วคลาดและไม่เป็นอะไรเลย เพราะลูกชายเล่าให้ฟังว่า ตนได้ท่อง “จี” หรือร่ายรายชื่อบรรพบุรุษตามที่ปู่เคยสอนไว้ ดังนั้นทุกคนในครอบครัวนี้มีความเชื่อว่า สาเหตุที่ทำให้ลูกชายคนโตรอดพ้นจากกับระเบิดได้คนเดียวทั้งที่ทหารคนอื่นในเหตุการณ์เดียวกันนั้นไม่สามารถรอดพ้นจากสะเก็ดระเบิด ก็เพราะลูกชายได้ท่อง “จี” จึงทำให้คลาดแคล้วมาได้ นอกจากนี้นายอาก่อยังเล่าให้ฟังว่า ถึงแม้ครอบครัวตนจะเปลี่ยนไปนับถือศาสนาคริสต์ แต่ยังคงมีการทำพิธีตั้งชื่อลูกในรูปแบบพิธีการตั้งชื่อของชาวอำเภอดั้งเดิม คือนำพยางค์สุดท้ายของบิดามาตั้งเป็นคำพยางค์แรกของชื่อบุตร ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า “อำช้าย่อง” ที่มีกำหนดและเชื่อมโยงพิธีไว้ในเรื่องของ “จี” ยังคงกลายมาเป็นจุดเชื่อมของชาวอำเภอกันทุกคนให้มาร้อยเป็นเส้นใยต่อเนื่องไปเรื่อยๆ มิให้ความสัมพันธ์ของความเป็นชาวอำเภอยกขาดออกจากกัน

4.3 อำช้าย่องในพิธีกรรมการรักษาสุขภาพ

ชาวอำเภารู้ว่าผู้ที่ปฏิบัติตามบัญญัติอย่างเคร่งครัด จะสมบุญด้วยพลานามัยและโชคลาภ เขาเชื่อว่าความตายและโรคร้ายทั้งหลายที่เกิดขึ้นเพราะผู้ป่วยและผู้ตายได้ละเมิดศีล ความเจ็บป่วยอาจเกิดขึ้นเพราะความผิดผี หรือเป็นเพราะขวัญหนี ซึ่งทำให้เจ้าของร่างสลดหดหู่จนถึงต้องล้มหมอนนอนเสื่อในที่สุด จะให้หายก็ต้องขอให้ผู้เฒ่าทำพิธีเรียกขวัญ อำชารู้ว่าโรคบางโรคนั้นเป็นกรรมพันธุ์ และอำเภาก็มิได้โทษผีในทุกกรณี เป็นต้นว่าเมื่อถูกขวานจาม ก็รู้สาเหตุกันจะๆ ว่าใครจามเพราะเหตุใด และจัดการรักษากันตามที่จะทำได้ด้วยสมุนไพรหรือหามส่งโรงพยาบาล อย่างไรก็ตามการปฏิบัติพิธีกรรมเพื่อการรักษาสุขภาพของชาวอำเภอบ้างดั่งเดิมนั้นเป็นสิ่งต้องห้ามของบางศาสนา โดยเฉพาะสำหรับผู้ที่ยับถือคริสต์แล้วต้องถือว่าผิดหลักทางคริสต์ศาสนาอย่างแรง คือต้องมีการงดการประกอบพิธีกรรมใดๆ แบบอำเภ

9 อาก่อ ปอแฉ่, สัมภาษณ์

ดั้งเดิมทั้งหมด แต่อย่างไรก็ตาม พบว่าถึงแม้ชาวบ้านจะเปลี่ยนไปนับถือศาสนาคริสต์ และพุทธแล้วก็ตาม แต่เมื่อเกิดป่วยหรือเป็นโรคร้ายที่รักษาไม่หาย ชาวบ้านก็จะหันกลับมารักษาวិธีการแบบอ่าชาดั้งเดิมอยู่ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดที่ว่า ความเชื่อ เป็นระบบสัญลักษณ์หนึ่ง ซึ่งกระทำการสถาปนาอารมณ์และแรงจูงใจในมนุษย์ ซึ่งมีอิทธิพลกว้างขวางและคงทนนานด้วยมโนทัศน์ ความเชื่อศาสนาไม่ได้เกิดจากการสรุปประสบการณ์ หากเกิดจากการยอมรับอำนาจศักดิ์สิทธิ์ที่อาจเปลี่ยนแปลงประสบการณ์นั้นได้ ความงุนงง ความเจ็บปวด และความสับสนทางศีลธรรม เป็นสิ่งที่ทำให้มนุษย์หันมาเชื่อในพระเจ้า เทวดา ผีปิศาจ ดังนั้นเมื่อถึงจุดๆ หนึ่งที่ชาวบ้านมองว่าการรักษาโรคร้ายไข้เจ็บ โดยการทำพิธีกรรมแบบอ่าชาดั้งเดิมที่ “อ่าชาเยี่ยง” กำหนดไว้ คือ อีกทางเลือกหนึ่งในการรักษาและบรรเทาโรคร้ายไข้เจ็บ ซึ่งชาวบ้านบางคนยังแสดงข้อคิดเห็นในมุมมองว่าไม่ได้เป็นเรื่องที่เสียหายแต่อย่างใด ดังเช่นคำกล่าวของลุงสีทุ่ที่บอกว่า “เวลาที่ชาวบ้านเจ็บป่วยเขาก็กพามาให้ลุงรักษา มีทั้งคนที่นับถือพุทธ คริสต์นั้นแหละ เพราะเขารู้ว่าลุงรู้วิธีการรักษาอาการป่วยต่างๆ แบบพิธีกรรมของอ่าชาดั้งเดิม ทั้งๆ ที่ลุงรู้ว่าลุงนับถือคริสต์ แต่ให้ปฏิเสธไม่ได้ ก็คงไม่สบายถ้าเราไม่รักษาให้แล้วเกิดป่วยจนตายขึ้นมาอย่างบาปใหญ่ ดังนั้นถ้าการรักษาแบบนี้แล้วสามารถรักษาชีวิตคนอื่นไว้ได้ ลุงคิดว่าพระเจ๋าก็คงไม่ว่าหรอก ถึงเป็นคนในครอบครัวลุงเกิดเจ็บป่วยขึ้นมาแล้วรักษาวิธีไหนก็ไม่หาย ลุงก็ต้องเลือกรักษาโดยการทำพิธีกรรมแบบอ่าชาดั้งเดิมอยู่ดี”¹⁰ ดังนั้นความเป็น “อ่าชาเยี่ยง” ที่มีกำหนดไว้อยู่ในพิธีกรรมเกี่ยวกับการรักษาสุขภาพแบบอ่าชาดั้งเดิมจึงยังคงมีการปฏิบัติให้เห็นในพิธีกรรมทางศาสนาเกี่ยวกับการรักษาสุขภาพของชาวอ่าชาทุกกลุ่มศาสนา

สรุป

แม้ชาวบ้านชุมชนแสนสุขจะมีความแตกต่างด้านการเลือกนับถือศาสนา และมีรูปแบบการประกอบพิธีกรรมที่ไม่เหมือนกัน แต่สาเหตุสำคัญที่ทำให้ชาวอ่าชาชุมชนแสนสุขอยู่ร่วมกันได้อย่างกลมกลืนนั้น เกิดขึ้นได้เพราะชาวบ้านมีวิถีคิดและวิถี

10 นายสีทุ่ มาเยอะ,สัมภาษณ์

ปฏิบัติกิจกรรมในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา โดยการปรับเปลี่ยนทัศนคติและสร้างจุดลงตัวที่เหมาะสม เพื่อชาวบ้านชุมชนแสนสุขทุกคนทุกศาสนาจะได้มีส่วนร่วมในการทำพิธีกรรมทางศาสนาด้วยกัน ดังคำกล่าวของ นาย ขา ยี ปรีชาประสิทธิ์ ผู้ใหญ่บ้านชุมชนแสนสุขคนปัจจุบันที่บอกว่า “ความร่วมมือไม่ร่วมมือของชาวบ้านในชุมชนเราจะมีให้เห็นตลอด เพราะชาวบ้านปรับตัวเข้าหากัน เช่นการประกอบพิธีกรรมแบบอ่าข่าดั้งเดิมของชาวอ่าข่าที่นับถือลัทธิวิญญาณนิยมจะพยายามหลีกเลี่ยงไม่ให้ตรงกับวันอาทิตย์ เพราะชาวคริสต์จะต้องเข้าโบสถ์มาร่วมงานไม่ได้ และการทำพิธีกรรมของชาวคริสต์และพุทธก็จะเลี่ยงไม่ให้ตรงกับวันเสื่อและวันแกะของชาวอ่าข่า เพราะสองวันนี้ถือว่าเป็นวันหยุดของชาวอ่าข่าที่นับถือลัทธิวิญญาณนิยม”¹¹ ดังนั้นการเปิดใจกว้างและใช้วิธีการปรับตัวเข้าหากันของชาวอ่าข่าชุมชนแสนสุข ซึ่งแสดงออกทางพฤติกรรมในการเข้าร่วมพิธีกรรมทางศาสนานั้น ได้ก่อให้เกิดการอยู่ร่วมกันอย่างสันติวิธี โดยไม่ได้นำประเด็นความแตกต่างด้านศาสนาและความแตกต่างด้านรูปแบบการประกอบพิธีกรรม มาสร้างความขัดแย้งหรือสร้างความแตกแยกของผู้คนในชุมชน

นอกจากการปรับตัวเข้าหาและการเปลี่ยนแปลงทัศนคติแล้ว สาเหตุสำคัญอีกประการหนึ่ง ที่สามารถหล่อหลอม และสร้างความสัมพันธ์เชิงบวกให้ชาวอ่าข่าในชุมชนบ้านแสนสุขอยู่ร่วมกันได้อย่างกลมกลืนนั้น เนื่องจากชาวบ้านทั้ง 3 กลุ่มศาสนา คือ อ่าข่าลัทธิวิญญาณนิยม, อ่าข่าคริสต์และอ่าข่าพุทธ ได้มีการนำสัญลักษณ์ของความเป็นอ่าข่าที่มีอยู่ใน “อ่าข่า ย็อง” เพื่อเอามาใช้เป็นองค์ประกอบส่วนหนึ่งในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา ซึ่งเหมือนเป็นตัวเชื่อมหรือตัวกลางที่ร้อยเรียงความสัมพันธ์ ความรู้สึก และจิตสำนึกของชาวบ้านในชุมชนบ้านแสนสุขให้มีความร่วมมือร่วมใจ และเข้าไปถึงสายใยสัมพันธ์ที่มีอยู่ในความเป็นชาติพันธุ์อ่าข่า จนสามารถสร้างความปรองดองให้กับชาวบ้านและอยู่ร่วมกันได้อย่างกลมกลืน ถึงแม้จะอยู่ร่วมกันภายใต้ความแตกต่างในเรื่องระบบความเชื่อและพิธีกรรมทางศาสนาก็ตาม

11 นายขา ยี ปรีชาประสิทธิ์, สัมภาษณ์

เอกสารอ้างอิง

- ขวัญชีวัน บัวแดง. (2546). การเปลี่ยนศาสนา: ความซับซ้อนของการแสดงตัวตนของคนกะเหรี่ยงทางภาคเหนือของประเทศไทย. ใน ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี (บรรณาธิการ). **อัตลักษณ์ ชาติพันธุ์และความเป็นชายขอบ**. กรุงเทพฯ : ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).
- ปนัดดา บุญยสาระนัย และหมียิ้ม เซอมีอ. (2547). อาข่า: หลากหลายชีวิตจากขุนเขาสู่เมือง. เชียงใหม่สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ไพโรจน์ คงทวีศักดิ์. (2551). อาข่าไนท์บาซาร์ ความเป็นชาติพันธุ์บนเส้นทางการค้า. ใน ยศ สันตสมบัติ (บรรณาธิการ) **อำนาจ พื้นที่ และอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์: การเมืองวัฒนธรรมของรัฐชาติในสังคมไทย**. กรุงเทพฯ : ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).
- ไพโรจน์ คงทวีศักดิ์. (2554). อาข่าไนท์บาซาร์ การค้ากับความเป็นชาติพันธุ์. เชียงใหม่. คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สรินยา กิจประยูร. (2541). การรับคริสต์ศาสนากับการปรับตัวทางวัฒนธรรม: กรณีศึกษาชุมชนอาข่า อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนาสังคม. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, เชียงใหม่.
- อมรา พงศาพิชญ์. (2537). **วัฒนธรรม ศาสนาและชาติพันธุ์: วิเคราะห์สังคมไทยแนวมานุษยวิทยา**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Jianhua “Ayoe” Wang. (2011). the Diaspora of Jade State: A Brief History of the Akha in Zomia. N.P.:n.p. pp.28 - 29.

รายชื่อบุคคลอ้างอิง (สัมภาษณ์)

- นายชาย ปรีชาประสิทธิ์ อายุ 46 ปี บ้านเลขที่ 59
 นายสีห์ มาเยอะ อายุ 72 ปี บ้านเลขที่ 142
 นายอาก่อ ปอแฉ่ อายุ 51 ปี บ้านเลขที่ 10/7

